

Μανδραγόρας

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤέΧΝΗ ΚΑΙ ΤΗ Ζωή | Τεύχος 42

Μάιος 2010

Μια συζήτηση μαθητών Λυκείου
με τον ποιητή **ΝΤΙΝΟ ΣΙΩΤΗ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

123-129 Ποιήματα Πυρκαγιάς, Μια συζήτηση μαθητών Λυκείου με τον ποιητή Ντίνο Σιώτη, Συντονισμός: Στάθης Κουτσούνης

Ποιήματα πυρκαγιάς

Μια συζήτηση του **Στάθη Κουτσούνη** και μαθητριών του με τον ποιητή **Ντίνο Σιώτη**

Στάθης Κουτσούνης: Λοιπόν, παιδιά, σήμερα έχουμε μαζί μας τον ποιητή Ντίνο Σιώτη. Πριν του δώσω το λόγο, θα ήθελα, προκειμένου να έχουμε μια βάση στη συζήτησή μας, να συνοψίσω κάποια δεδομένα, τα οποία έχουμε ήδη αναπτύξει στο χρονικό διάστημα κατά το οποίο διαπραγματευτήκαμε το βιβλίο του *Ποιήματα πυρκαγιάς*. Ο Ντίνο Σιώτης είναι ποιητής κατεξοχήν, ενώ, παράλληλα, έχει ασχοληθεί με την πεζογραφία και την κριτική. Έχει εκδώσει μέχρι σήμερα, σε μια ποιητική διαδρομή σαράντα περίπου χρόνων, πάνω από 15 ποιητικές συλλογές, άρα είναι πολυγραφότατος. Για τη συλλογή του *Η αυτοβιογραφία ενός στόχου* τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης. Είναι επίσης φανατικός εκδότης περιοδικών. Η δημιουργική του οντότητα είναι συνυφασμένη με τα περιοδικά, χωρίς τα οποία μάλλον δεν μπορεί να ζήσει. Από το '71 και μετά έχει εκδώσει 10 λογοτεχνικά περιοδικά. Τελευταίο είναι το περιοδικό με τον ευρηματικό τίτλο *(δε)κατα*, που μας παραπέμπει βέβαια στη μέτρηση του θερμομέτρου, αλλά βγαίνει από το δε, το αντίθετο του μεν, και το κατά, δύο εναντιωματικά δηλαδή, δύο αρνήσεις, που κάνουν μια κατάφαση. Ο Σιώτης έχει επηρεαστεί από τους Έλληνες υπερρεαλιστές, αλλά κυρίως από το κίνημα της αμφισβήτησης, που εμφανίστηκε στην Ευρώπη και την Αμερική στη δεκαετία του '60, και κυρίως από το κίνημα των beat της Αμερικής. Κατα-

θέτει ποιήματα με ειρωνεία και σαρκασμό και με έντονο το στοιχείο της κοινωνικής κριτικής. Η ποίησή του είναι συχνά καταγγελτική, όπως και στην περίπτωση της συλλογής που μας απασχόλησε. Ο Σιώτης, εν τέλει, είναι ένας μαχόμενος ποιητής, ποιητής ενεργός, κατ' αναλογία με την έννοια του ενεργού πολίτη, κοινωνικά δραστήριος και διόλου περιχαρακωμένος, με κεραιές πάντα ανοιχτές στα καιρία προβλήματα της εποχής του, επιχειρώντας να μετατρέψει σε ποίηση αυτό που εισπράττει. Θα έλεγα, δηλαδή, ότι ανάμεσα στη ζωή και στην ποίηση του Σιώτη υπάρχει μια θαυμαστή συνέπεια. Εσείς τον γνωρίσατε μέσω του βιβλίου του *Ποιήματα πυρκαγιάς*. Καθώς οι εμπειρίες που έχετε από τη σύγχρονη ποίηση είναι σχεδόν μηδαμινές, δυσκολευτήκατε να αντιληφθείτε και να τοποθετήσετε στην πραγματική του διάσταση το συγκεκριμένο βιβλίο, το οποίο σας δημιούργησε πολλά ερωτήματα. Ο ποιητής, όμως, είναι εδώ και έτσι θα μπορούσατε να συζητήσετε μαζί του. Πριν όμως σας δώσω το λόγο, ας μας πει κι ο ίδιος δυο λόγια για τον εαυτό του.

Ντίνος Σιώτης: Ευχαριστώ για την πρόσκλησή σας. Παιδιά, να σας πω ότι έχω ζήσει πολλά χρόνια στην Αμερική, 25 με 27 χρόνια, και έχω επηρεαστεί από αμερικανούς ποιητές και κυρίως, όπως είπα σωστά ο Στάθης, από τη γενιά των beat. Επειδή ακριβώς έχω ζήσει πολλά χρό- →

να έξω και γράφω και στα αγγλικά—έχω βγάλει τρία βιβλία στα αγγλικά—έχω αποκτήσει μια πιο σφαιρική εικόνα του κόσμου. Αυτό με βοήθησε, διότι οι επιρροές μου προέρχονται από πολλά ρεύματα της παγκόσμιας ποίησης. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, πριν από τέσσερα χρόνια, και ξεκινώντας τα (δε)κατα, κοιτάζω να παντρέψω δύο κόσμους. Τον κόσμο τον λογοτεχνικό της Αμερικής με τον κόσμο της Ελλάδας. Κι αυτός είναι ο λόγος που βγάζω τόσα περιοδικά, διότι βρίσκω αναγνώσματα που νομίζω ότι έχουν ενδιαφέρον και θέλω να τα μοιραστώ με τους Έλληνες. Το ίδιο θέλω να κάνω, αντίστοιχα, και με τα περιοδικά που βγάζω στην Αμερική, δηλαδή ελληνικά κείμενα που μου αρέσουν να τα δούνε και οι Αμερικανοί στη γλώσσα τους. Για το υπό συζήτηση βιβλίο έχω να σας πω ότι γράφτηκε μέσα σε ενάμιση μήνα, από αρχές Ιουλίου μέχρι τέλη Αυγούστου του 2007, πέρυσι με τις πυρκαγιές, απ' την ασφάλεια και την άνεση του σπιτιού μου στην Τήνο. Δηλαδή, ήμουν πάρα πολύ μακριά απ' τις φωτιές. Αλλά η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, οι εφημερίδες, τα ΜΜΕ γενικά σε επηρεάζουν, δε σ' αφήνουνε ατάραχο και ασυγκίνητο. Έγραφα κάθε μέρα ποιήματα, ακριβώς για να βγάλω την οργή μου, το θυμό μου, την απογοήτευσή μου, την αγάπη μου για τη φύση και το περιβάλλον που καταστρέφεται. Κι έτσι, βγήκε αυτό το βιβλίο. Φυσικά, είχα γράψει περισσότερα ποιήματα, αλλά αυτά ήταν τα, κατά τη γνώμη μου, καλύτερα. Πρωτοβγήκανε σε μια πρώτη έκδοση εκτός εμπορίου το Σεπτέμβριο, 250 αντίτυπα, στον δικό μου εκδοτικό οίκο, την Κοινωνία των (δε)κάτων. Μετά βγήκανε στην έκδοση που έχετε από τον Γιώργο Δαρδανό. Να προσθέσω και το εξής. Όπως είπε και ο κύριος Κουτσούνης, αν έχεις τις κεραίες σου τεταμένες και ακούς και αντιλαμβάνεσαι, θα σε ταρακουνήσουν αυτά που σ' ενοχλούνε. Κι εγώ ενοχλήθηκα πάρα πολύ. Μια μέρα, που έβλεπα στην τηλεόραση την Ηλεία να καίγεται, έκλαιγα... Λοιπόν, μπορείτε να με ρωτήσετε ό,τι θέλετε.

Μαρία Φραγκοπούλου (μαθήτρια): Κάπου είχα διαβάσει ότι η ποίηση είναι μια βουτιά στο ξένο για να ανακαλύψεις το καινούργιο. Συμφωνείτε; Τι είναι για σας η ποίηση;

Ντίνος Σιώτης: Η ποίηση είναι πάρα πολλά πράγματα, δεν είναι μόνο ένα. Καθορίζεται απ' τη στάση μας απέναντι στη ζωή. Από τους ερεθισμούς, από το τι μας συγκινεί, τι μας εμπνέει. Η ποίηση υπάρχει παντού. Από ένα κουκούτσι της ελιάς μέχρι την κουτσουλιά ενός σπουργήτη, μέχρι τις κάλτσες μας, τα παπούτσια μας, το σύννεφο... Απλώς, μένει σε μας να την ανακαλύψουμε, και είτε να την καταγράψουμε είτε να τη διαβάσουμε είτε να τη μοιραστούμε.

Στάθης Κουτσούνης: Και να τη ζήσουμε βέβαια.

Ντίνος Σιώτης: Φυσικά. Λένε ότι ζούμε σε έναν κόσμο αντιποιητικό. Εγώ δεν το πιστεύω αυτό. Ο κόσμος είναι γεμάτος ποίηση, υπάρχει παντού ποίηση, απλώς δεν τη βλέπουμε διότι δε θέλουμε να τη δούμε, διότι κάνουμε άλλα πράγματα, διότι δεν έχουμε το χρόνο· υπάρχουν πολλές δικαιολογίες, αλλά δε στέκουνε. Συμφωνώ μ' αυτό που είπες. Βουτάμε στο ξένο για να ανακαλύψουμε κάτι καινούργιο.

Στάθης Κουτσούνης: Να κάνω μια παρατήρηση εδώ. Είπε κάτι σημαντικό ο κύριος Σιώτης, που έρχεται σε αντίθεση με αυτά που γνωρίζετε εσείς. Συνήθως, στο σχολείο διδάσκατε ποιητές, οι οποίοι ασχολούνται με πολύ μεγάλα, με υψηλά θέματα. Θυμηθείτε για παράδειγμα τον Σολωμό και την υπόθεση του χρέους. Ο Ντίνος έβαλε ένα θέμα που είναι δεδομένο στη σύγχρονη ποίηση. Η ποίηση είναι δίπλα μας. Η σύγχρονη ποίηση ασχολείται και με τα καθημερινά, με τρέχοντα θέματα, με τα οποία δεν ασχολούνταν οι παλαιότεροι.

Ντίνος Σιώτης: Τα θεωρούσαν πεζά.

Στάθης Κουτσούνης: Η ποίηση όμως πραγματικά υπάρχει παντού γύρω μας, αρκεί να την εντοπίσουμε. Είναι μέσα στην πραγματικότητα

που μας περιβάλλει, αυτό θέλω να πω. Το καθετί μπορεί να γίνει ποίημα, ακόμη και το πιο απλό πράγμα, ένα αντικείμενο, το βλέμμα, ένα άκουσμα, ο ψιθυρος, το ένστικτο, η μυρωδιά, οτιδήποτε μπορεί να μετατραπεί σε ποίηση, αρκεί να σου δώσει το ερέθισμα.

Ευανθία Παπαγεωργίου (μαθήτρια): Για σας, κύριε Σιώτη, τι μπορεί να σταθεί αφορμή, κινητήρια δύναμη στη γραφή ενός ποιήματος;

Ντίνος Σιώτης: Τα πάντα. Για μένα ένας βασικός αγωγός έμπνευσης είναι, δε θα το πιστέψετε, οι ειδήσεις, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, οι εφημερίδες, οι κουβέντες που πιάνει το αυτί μου στο καφενείο, στο λεωφορείο, στο καράβι. Ακούγεται μια λέξη, ανάβει μια σπίθα και σου έρχεται μια ιδέα. Σήμερα το πρωί, πηγαίνοντας στη δουλειά, έγραψα ένα ποίημα. Το ποίημα έχει τίτλο «Στην Ελλάδα» και λέει: «Η κάθε λύση έχει το πρόβλημά της». Το σωστό ποιο είναι; Ότι κάθε πρόβλημα έχει τη λύση του, έτσι δεν ξέρουμε; Αυτό μου προέκυψε, επειδή όλα αυτά που συμβαίνουνε αυτές τις μέρες είναι εντελώς ανατιολόγητα, αποτρόπαια και ανατριχιαστικά, εννοώ τη βία, τα σπασίματα και τις καταστροφές, όχι τις διαδηλώσεις και τις αντιδράσεις, αυτές έκουνε νόημα. Κάθε ποιητής έχει ένα

πλαίσιο και δουλεύει. Δε γράφω μόνο για την καθημερινότητα βέβαια, έχω κι άλλα βιβλία τα οποία ασχολούνται με το θάνατο, τον έρωτα, το χωρισμό, τις ανθρώπινες σχέσεις. Όλα αυτά δεν είναι της καθημερινότητας, αλλά υπάγονται, δηλαδή εμπεριέχονται μέσα στην καθημερινότητα. Στις σχέσεις μας η καθημερινότητα παίζει πάρα πολύ μεγάλο ρόλο. Οπότε, θα έλεγα, όπως είχε πει κάποτε ένας φίλος μου, ότι είμαι ο ποιητής της περιρρέουσας πραγματικότητας. Δηλαδή, εγώ κάθομαι στο κέντρο ενός κύκλου και ακούω και προσλαμβάνω διάφορα νοήματα και τα μετουσιώνω σε ποίηση.

Στάθης Κουτσούνης: Αυτό συμβαίνει σε συνδυασμό πάντα με την ιδιαιτερότητα του ατόμου, τον ψυχισμό του. Διότι το ίδιο ερέθισμα σε κάποιον μπορεί να προκαλέσει τη συγγραφή ενός ποιήματος, σε κάποιον άλλον όχι.

Ντίνος Σιώτης: Σωστά. Μου θύμισες κάτι άλλο που θέλω να πω. Ότι πολλοί ποιητές λένε ότι το ποίημα θέλει πολύ κόπο να βγει, θέλει να κουραστείς, να κλάψεις, να πληγωθείς, να ιδρώσεις, να το ξαναγράψεις. Εγώ είμαι μια κι έξω. Γράφω τα ποιήματα και σπάνια μπορεί να τους κάνω μια δεύτερη ανάγνωση. Πιστεύω ότι το ποίημα, επειδή είναι αποτέλεσμα μιας έμπνευσης, είναι σαν την πέτρα απ' το λατομείο. Όπως την κόβεις, την αφήνεις. Αυτή είναι η πέτρα, αυτό είναι το ποίημα. Δεν είναι όλοι βέβαια και ούτε χρειάζεται να είναι όλοι έτσι.

Στάθης Κουτσούνης: Οι περισσότεροι, πάντως, επεξεργάζονται τα ποιήματά τους.

Ντίνος Σιώτης: Εγώ για τη γραφή πιστεύω στην απολυτότητα και στην αυθεντικότητα της στιγμής. Έχω να πω και το εξής βέβαια. Τα ποιήματα, όπως τα διαβάζετε, είναι λέξεις η μια δίπλα στην άλλη. Αυτό είναι η ποίηση. Είναι απλώς λέξεις η μια δίπλα στην άλλη. Το ζητούμενο είναι να βρεις τη σωστή τους σειρά. Είναι σαν να σου δίνουν ένα τσουβάλι με λέξεις και να σου λένε φτιάξε ένα ποίημα, αυτές είναι οι λέξεις σου. Τις λέξεις εσύ θα τις πάρεις μία μία και θα τις βάλεις εκεί που πρέπει. Αλλά αυτό φυσικά δεν είναι κάτι τεχνικό. Είναι κάτι που έχει να κάνει με τις αναγνώσεις σου, τις εμπειρίες σου, τη μνήμη, το όραμα, το θυμικό. Είναι πάρα πολλά πράγματα, αλλά κατά βάση πρόκειται για λέξεις οι οποίες είναι η μια δίπλα στην άλλη.

Δέσποινα Κόντη (μαθήτρια): Πρώτα γράψατε τα ποιήματα και μετά επινοήσατε τον τίτλο της συλλογής σας ή έγινε το αντίστροφο;

Ντίνος Σιώτης: Στη συλλογή θα βγει μετά ο τίτλος. Αλλά και στο ποίημα ο τίτλος έρχεται μετά. Κατά 90%, για να είμαι απόλυτα ειλικρινής. Καμιά φορά έχω υπόψη μου έναν τίτλο και λέω ωραίος τίτλος για ποίημα. Είναι κάπως εγωιστικό βέβαια να ξεκινάς έτσι... Κάποια στιγμή θα

βγει μια συλλογή που λέγεται *Ξεφλουδίζοντας το ποίημα* και υπάρχουν ποιήματα τα οποία έχουν σχέση με το ποίημα, την ποίηση και τους ποιητές. Κι έχω κι ένα ποίημα, όπου ένας τίτλος αναζητεί το ποίημά του. Είναι σχετικό μ' αυτό. Δε θα ήταν δυνατό και πρέπον ο τίτλος να δώσει το ποίημα, διότι πού είναι η έμπνευση, πού είναι η δουλειά, πού είναι το νόημα; Αυτά τα πράγματα προϋπάρχουν του τίτλου. Αυτός είναι ο κανόνας. Αλλά υπάρχουν και οι εξαιρέσεις, όπου καμιά φορά, πολύ σπάνια, μου έχει τύχει να σκεφτώ κάτι και λέω, έτσι κάπως πονηρά, κάπως φιλάρεσκα, «να ένας ωραίος τίτλος για ποίημα», και να κάτσω να το γράψω. Να σας πω, επίσης, ότι τα ποιήματα που βλέπετε απ' τις συλλογές των ποιητών δεν είναι όλα τα ποιήματα που έχουσε γράψει. Ο καθένας διαλέγει αυτά που θέλει να μοιραστεί, αυτά που θέλει να μπούνε σε βιβλίο, αυτά που πιθανόν να έχουν διαβάσει και φίλοι του ή αγαπημένα του πρόσωπα και του λένε «μ' αυτά προχώρα». Και το κάνω κι εγώ αυτό, δεν είναι ντροπή, στην Αμερική γίνεται πολύ συχνά, και μεγάλοι ποιητές ακόμα το κάνουν, δεν ξέρω αν το ξέρεις, Στάθης.

Στάθης Κουτσούνης: Βεβαίως. Αυτό μάλιστα συμβαίνει, εκτός από ψυχολογικούς λόγους, και για λόγους πολύ ουσιαστικούς. Όταν είσαι εσύ αυτός που γράφει, όταν βιώνεις ένα ποίημα, δεν έχεις πάντα καθαρό μυαλό και μπορεί να μην αντιληφθείς κάποιες αστοχίες. Ένα τρίτο μάτι, αποστασιοποιημένο, μπορεί αυτά να τα διακρίνει. Οπότε, αυτό βοηθάει γενικότερα στην ποίηση. Να πω όμως και κάτι σχετικά με τον τίτλο: θα έχετε προσέξει πιθανόν ότι σε πολλά βιβλία υπάρχουν ποιήματα χωρίς τίτλους. Αυτό σημαίνει ότι δεν δίνουν οι ποιητές ιδιαίτερη βαρύτητα στον τίτλο. Κάποιοι άλλοι εκβιάζουν τους τίτλους. Δηλαδή, παίρνουν μια λέξη μέσα από το ποίημα και τη βάζουν σαν τίτλο.

Ντίνος Σιώτης: Συνήθως έτσι γίνεται.

Στάθης Κουτσούνης: Εκτός αν υπάρχει ένα κεντρικό νόημα, ένα ειδικό βάρος μέσα στο ποίημα, το οποίο βγάζει τίτλο.

Δέσποινα Κόντη (μαθήτρια): Εκτός από αυτόν, *Ποιήματα πυρκαγιάς*, είχατε και κάποιον άλλον τίτλο, που απορρίψατε εν τέλει;

Ντίνος Σιώτης: Όχι, δεν είχα.

Δέσποινα Κόντη (μαθήτρια): Ο τίτλος *Ποιήματα πυρκαγιάς* μήπως έχει και μεταφορικό περιεχόμενο; Ποιο είναι αυτό;

Ντίνος Σιώτης: Πάντα υπάρχει ένα δεύτερο βλέμμα, και ένας συμβολισμός, ένα δεύτερο περιεχόμενο σε όλα. Αυτό το βιβλίο έχει και έναν υπότιτλο, αν προσέξατε, «Συμβολή στον πολιτισμό της φωτιάς». Εδώ υπάρχει κάποιος σαρκασμός βέβαια και κάποιος κυνισμός, διότι η φωτιά δε φέρνει κανέναν πολιτισμό, αφού καταστρέφει και καίει. Επομένως, στα *Ποιήματα πυρκαγιάς*, εφόσον ξεκίνησαν απ' την καμένη Ελλάδα, απ' την καμένη γη, και δεν προσέφερε κανέναν πολιτισμό, εγώ μάλλον κατά κάποιον τρόπο κλευάζω τον τρόπο της διαχείρισης του σβησίματος της πυρκαγιάς...

Στάθης Κουτσούνης: Σκεπτόμενοι, πάντως, το μεταφορικό φορτίο που μπορεί να κουβαλάει η ποίηση, θα μπορούσαμε να πούμε γενικά ότι τα ποιήματα από μόνα τους πρέπει να βάζουν φωτιά, πρέπει να είναι τα ίδια τα ποιήματα αιτία μιας πυρκαγιάς. Μιας πυρκαγιάς βέβαια του μυαλού, που στοχεύει σε μια εσωτερική αναζήτηση, να μας ξυπνήσει, να μας αφυπνίσει, να μας ανάψει τα αίματα, να μας φουντώσει, να μας κάνει να ερωτευτούμε πιο πολύ, να μας κάνει να έχουμε πιο δυνατές συγκινήσεις, να μας ευαισθητοποιήσει απέναντι στα πράγματα.

Κωνσταντίνα Σαντακά (μαθήτρια): Παρατηρήσαμε ότι στο βιβλίο σας χρησιμοποιείτε ορισμένες λέξεις που θα τις χαρακτηρίζαμε αντιπονητικές, έστω και εντός εισαγωγικών, όπως π.χ. τη λέξη *άσαλα* ή άλλες λέξεις της καθημερινότητας. Ο κύριος Κουτσούνης μας είπε ότι δεν

υπάρχουν ποιητικές και αντιπονητικές λέξεις. Συμφωνείτε;

Ντίνος Σιώτης: Σωστά· δεν υπάρχουν αντιπονητικές λέξεις. Όπως το καθετί μπορεί να σε εμπνεύσει, το καθετί μπορεί να λειτουργήσει μέσα στο ποίημα με τις λέξεις του, με το νόημά του, είτε κρυφό είτε φανερό. Φυσικά υπάρχουν λέξεις οι οποίες δεν ακούγονται καλά. Κακές λέξεις, πρόστυχες λέξεις... Αυτές εγώ δεν τις βρίσκω ποιητικές και δεν τις χρησιμοποιώ. Δε θα αναφερθώ σε λέξεις που αναπαράγουν τη γενεσιουργό πράξη, σε λέξεις που βρίζουν, σε λέξεις κυδαίες, σ' αυτό μπορεί να είμαι συντηρητικός και ίσως μ' αυτή την έννοια θα έλεγα ότι βάζω κάποιο όριο και κάνω μια λογοκρισία στον εαυτό μου. Τελικά, ναι, υπάρχει ένα όριο, υπάρχουν μερικές λέξεις οι οποίες είναι αντιπονητικές.

Στάθης Κουτσούνης: Θα διαφωνήσω και θα σου πω γιατί. Εγώ επιμένω ότι δεν υπάρχει καμία αντιπονητική λέξη, αρκεί να τοποθετηθεί στο κατάλληλο γλωσσικό και ποιητικό περιβάλλον. Ακόμη και η πιο κυδαία —αν και δεν υπάρχουν κυδαίες λέξεις, υπάρχουν κυδαίοι άνθρωποι, όπως έχει ειπωθεί. Επομένως, σημασία έχει πώς θα χρησιμοποιήσεις τη λέξη. Μια λέξη, η οποιαδήποτε, εκφράζει κάτι, έτσι δεν είναι; Αν θελήσεις να εκφράσεις κάτι κυδαίο, θα χρησιμοποιήσεις και κυδαίες λέξεις. Τονίζω ότι η κάθε λέξη αποκτά το πραγματικό της νόημα μέσα σε συγκεκριμένο γλωσσικό πλαίσιο. Και για να κλείσουμε το θέμα, θα σας έλεγα και το εξής. Από εποχή σε εποχή υπάρχουν κάποιες, να το πω έτσι, «απαγορευμένες» λέξεις, ανεξαρτήτως του τι εκφράζουν, που δε χρησιμοποιούνται στην ποίηση. Αυτό εξάγεται στατιστικά και συμβαίνει επειδή δεν υπάρχει ακόμη η σχετική εξοικείωση. Για παράδειγμα, πριν από μερικές δεκαετίες, λέξεις όπως κομπούτερ, μεταβολισμός ή πρεζόνι δεν τις συναντούσες στην ποίηση. Σήμερα χρησιμοποιούνται κανονικότερα. Και σήμερα υπάρχουν λέξεις που δεν τις χρησιμοποιούμε στην ποίηση, γιατί δεν είμαστε εξοικειωμένοι ακόμη μαζί τους, θα χρησιμοποιηθούν όμως μάλλον μετά από κάποιες δεκαετίες. Μην ξεχνάτε ότι η γλώσσα είναι ένας ζωντανός εξελισσόμενος οργανισμός και το βασικό υλικό της ποίησης είναι η γλώσσα.

Ρωξάνη Νιρουμάντ-Ραχιμί (μαθήτρια): Η αστιξία, όπως μας είπε και ο κύριος Κουτσούνης, δεν είναι σπάνιο φαινόμενο στη σύγχρονη ποίηση, ο Σαχτούρης μάλιστα τη χρησιμοποιούσε κατά κόρον. Τη χρησιμοποιείτε κι εσείς στα ποιήματά σας. Γιατί;

Ντίνος Σιώτης: Δε χρησιμοποιώ σίτιξη από το 2002 και μετά. Κι αυτό, διότι θέλω το ποίημα να αποκτά τη ροή που του δίνει ο ανα-

γνώστης. Να βάζει εκείνος τη σίτιξη, τις τελείες, τα κόμματα, τις παύλες, τα ερωτηματικά, τα θαυμαστικά, στιδήποτε, εκεί που νομίζει ότι πηγαίνει. Αυτό τον δυσκολεύει, το καταλαβαίνω, διότι μπερδεύει λίγο τα νοήματα. Όμως τον κάνει πιο ενεργό στη συμμετοχή του στο ποίημα, και γι' αυτό το κάνω. Καμιά φορά όμως το κάνω επειδή υπάρχουν και διπλά νοήματα. Δηλαδή, ένα επίθετο εκεί που είναι βαλμένο μπορεί να υπέχει τη θέση του ουσιαστικού. Με το κόμμα δε βγαίνει αυτό. Ας πούμε, έχω κάπου ένα ποίημα, σε ένα άλλο βιβλίο, που λέει «Κατά του άρθρου 16 να είναι οι ώρες σας». Το 16 πάει και στο άρθρο, πάει και στις ώρες.

Στάθης Κουτσούνης: Και με το διασκελισμό μπορεί να προκύψει αυτό. Μια λέξη δηλαδή να σηματοδοτεί διαφορετικά, αν διαβαστεί στον προηγούμενο ή στον επόμενο στίχο.

Ντίνος Σιώτης: Σωστά.

Στάθης Κουτσούνης: Παρ' όλα αυτά, κατά τη γνώμη μου, και δεν ξέρω αν συμφωνείς, ο στίχος οφείλει να έχει μια αυτονομία, ανεξαρτήτως της σίτιξης. Αν στο ποίημα το δικό σου βάλουμε κόμματα και το δια- →

Δεν υπάρχουν αντιπονητικές λέξεις. Όπως το καθετί μπορεί να σε εμπνεύσει, το καθετί μπορεί να λειτουργήσει μέσα στο ποίημα με τις λέξεις του, με το νόημά του, είτε κρυφό είτε φανερό

→ βάσουμε με μια φυσιολογική, πεζή ροή, θα πάψει να είναι ποίημα στο τέλος.

Ντίνος Σιώτης: Όχι, δε νομίζω. Θα είναι κάτι άλλο. Δε θα είναι το ποίημά μου, αυτό θες να πεις. Να συνεχίσουμε, μ' αρέσει αυτή η κουβέντα που κάνουμε. Μην ξεχνάμε ότι και ο κύριος Κουτσούνης είναι ποιητής, και πολύ καλός μάλιστα, και μ' ενδιαφέρει η άποψή του.

Στάθης Κουτσούνης: Ο ποιητής, εκεί που χωρίζει τους στίχους του, αυτόματα κατά κάποιο τρόπο καθοδηγεί τον αναγνώστη, του ζητάει να κάνει μια παύση από στίχο σε στίχο. Έτσι, μια λέξη στο τέλος του στίχου, ένα επίθετο ας πούμε, αν το διαβάσεις συνεχόμενα με το ουσιαστικό που προσδιορίζει στον επόμενο στίχο, καταστρέφεις την αμφισημία.

Ντίνος Σιώτης: Ενδιαφέρον!

Στάθης Κουτσούνης: Ας δούμε ένα διαφορετικό παράδειγμα. Γράφεις σ' ένα ποίημά σου: «Εδώ δεξιά είμαστε εμείς που δεν αξιωθήκαμε/ να δούμε...». Λοιπόν, πρώτη εκδοχή: «Εδώ δεξιά είμαστε εμείς, που δεν αξιωθήκαμε να δούμε...», ανάγνωση πεζή και μονοσήμαντη. Δεύτερη εκδοχή: «Εδώ δεξιά είμαστε εμείς που δεν αξιωθήκαμε – να δούμε...», με παύση πριν από τον επόμενο στίχο, η σωστή ανάγνωση. Το «αξιωθήκαμε» στο τέλος του στίχου τονίζεται, σημαίνοντας επιπλέον ότι δεν είμαστε γενικά άξιοι, πριν ακολουθήσει το συμπλήρωμα του επόμενου στίχου για να δώσει μια ειδικότερη σημασία.

Ντίνος Σιώτης: Συμφωνώ. Οπότε θα έλεγα ότι υπάρχουν διαφορετικές αναγνώσεις ανάλογα με το πού βάζουμε εμείς στην εσωτερική ανάγνωση τη στίξη.

Στάθης Κουτσούνης: Επίσης, και παρότι είναι δύσκολο στη δική σου τη γραφή, πρέπει να πούμε ότι μια σωστή ανάγνωση είναι το ήμισυ της ερμηνείας ενός ποιήματος.

Ντίνος Σιώτης: Το παν είναι.

Νάγια Ξαρχά (μαθήτρια): Τα ποιήματά σας τα γράφετε απευθείας στον υπολογιστή;

Ντίνος Σιώτης: Ναι, κατά 90%. Εκτός αν αυτό είναι πρακτικώς αδύνατο, αν βρίσκομαι κάπου που δεν έχω μαζί μου τον υπολογιστή, οπότε χρησιμοποιώ μολύβι και χαρτί.

Νάγια Ξαρχά (μαθήτρια): Ο υπολογιστής δεν είναι πολύ ψυχρό μέσο για να γράψεις λογοτεχνία, πόσο μάλλον ποίηση;

Ντίνος Σιώτης: Το ποίημα γράφεται στο μυαλό, στη φαντασία σου. Το άλλο είναι απλώς θέμα τεχνικό. Ο υπολογιστής είναι η προέκταση του μυαλού, είναι το χέρι.

Νάγια Ξαρχά (μαθήτρια): Ναι, αλλά η εικόνα του ποιητή σ' ένα σκοτεινό γραφείο...

Ντίνος Σιώτης: Δε χρειάζεται να είναι σκοτεινό. Μπορεί να είναι φωτεινό και να ακούς μουσική.

Στάθης Κουτσούνης: Ο τρόπος που δουλεύει κανείς είναι θέμα συνήθειας.

Ντίνος Σιώτης: Ακριβώς.

Στάθης Κουτσούνης: Πάντως, παιδιά, έχετε μια ρομαντική, μάλλον, αντίληψη για τον ποιητή. Τον φαντάζεστε σαν ένα ον υπερβητικό. Όμως, δεν είναι παρά ένας άνθρωπος ανάμεσά σας, που βιώνει κι αυτός χαρές και προβλήματα, ανασφάλειες ή φοβίες. Αν σας αρέσει η εικόνα που έχετε, κρατήστε την, αλλά δεν είναι πάντα έτσι, δεν έχουν πάντα έτσι τα πράγματα.

Ρωξάνη Νιρουμάντ-Ραχιμί (μαθήτρια): Παρατηρήσαμε στα ποιήματά σας κάποιες ανατροπές και σε γραμματικό και σε συντακτικό και σε νοηματικό επίπεδο, όπως π.κ. «σταθμοί τρένων και λιμάνια αναχωρούσαν», αντί ταξιδιώτες αναχωρούσαν από σταθμούς τρένων και λιμάνια. Γιατί το κάνετε αυτό;

Ντίνος Σιώτης: Είναι κάτι παράδοξο αυτό, έτσι; Δε ζούμε όμως σε έναν παράδοξο και παράλογο κόσμο; Δε γίνονται τόσα πράγματα τα οποία δεν μπορούμε να ερμηνεύσουμε; Οπότε, αν ψάξουμε το στίχο που σας φαίνεται τρελός ή ανισόρροπος, θα δούμε ότι έχει μια λογική μέσα

του. Προσπαθώ να περάσω μια αντίληψη, σε ορισμένα ποιήματα, μέσω ανατροπών, για να κεντρίσω τον αναγνώστη, να τον κάνω να προβληματιστεί και να ψάξει λίγο πιο βαθιά, να δει αν θέλω να πω κάτι. Μπορεί και να μη θέλω να πω τίποτα, μπορεί το όλο ποίημα να είναι μια ανοησία, αλλά και μέσα από μια ανοησία μπορείς να βγάλεις άκρη. Οπότε αυτό το παράδοξο αντικατοπτρίζει το παράδοξο της ζωής, της καθημερινότητάς μας, των σχέσεών μας, της πολιτικής πραγματικότητας και της περιρρέουσας κατάστασης, την οποία υφίσταμεθα όλοι. Θα έλεγα, λοιπόν, ότι εφόσον υπάρχουν τόσα παράδοξα πράγματα γύρω μας από τα οποία δεν βγάζουμε νόημα, μερικά ποιήματά μου βγάζουν παραδοξότητα μέσω του νοήματος ή της έλλειψης νοήματος.

Δέσποινα Κόντη (μαθήτρια): Παρατηρούμε στα ποιήματά σας μια εμφανή συνομιλία με άλλους ποιητές, με τον Σεφέρη, τον Παυλόπουλο, τον Σινόπουλο... Τι γνώμη έχετε για τη διακειμενικότητα;

Ντίνος Σιώτης: Τι είναι διακειμενικότητα;

Στάθης Κουτσούνης: Αυτό που ακριβώς είπε. Η συνομιλία μέσα στο έργο με άλλους ποιητές.

Ντίνος Σιώτης: Αυτό νομίζω ότι είναι κάτι που δείχνει ποιες είναι οι καταβολές μας, ποιες είναι οι επιρροές μας. Χάρηκα πολύ που το διαπιστώσατε αυτό το πράγμα, διότι όλοι αυτοί που είπατε, ο Σεφέρης, ο Παυλόπουλος, ο Σινόπουλος, είναι πολύ αγαπημένοι μου ποιητές. Αυτή η διακειμενικότητα, δηλαδή η συζήτηση μέσω του έργου με άλλους ποιητές, είναι κάτι το οποίο ίσως και να γίνεται εντελώς ασυνείδητα, ίσως να γίνεται εντελώς συνείδητά και εν γνώσει, όπως είναι στο ποίημα αυτό για τον Παυλόπουλο, το οποίο μπορεί να πει κανείς ότι είναι copy paste. Το ποίημα του Παυλόπουλου, «Πού είναι τα πουλιά», είναι ένα υπέροχο ποίημα, για μένα είναι ένα από τα καλύτερα ποιήματα που έχουν γραφτεί μετά το 2000. Και στο τέλος γίνεται μια ανατροπή, διότι μιλάει για ένα πραγματικό πρόσωπο, όχι για είδη πουλιών. Έχω γράψει κι άλλο ένα ποίημα στο ύφος αυτό, είναι από ένα άλλο βιβλίο μου, που λέγεται «Πού πήγε η Αμερική». Και το ποίημα αυτό, που ήταν επηρεασμένο από τον Παυλόπουλο, του το ταχυδρόμησα στον Πύργο της Ηλείας κι εκείνος με πήρε τηλέφωνο στην Αμερική να με ευχαριστήσει. Να με ευχαριστήσει γιατί; Που με ενέπνευσε; Και είχαμε μια πολύ ωραία συζήτηση και αρχίσαμε μια μικρή αλληλογραφία και μετά από χρόνια γράφτηκε κι αυτό το ποίημα, το οποίο πάλι είναι μέσα στο σύνδρομο της διακειμενικότητας. Για να συνοψίσουμε, λοιπόν, ναι, είμαι υπέρ της διακειμενικότητας, να το δείχνουμε αυτό που μας έχει επηρεάσει, να το φανερώσουμε. Γιατί υπάρχει και μία άλλη διακειμενικότητα, η οποία σου «επιτρέπει» να κλέβεις στίχους και ιδέες άλλων ποιητών και να τις οικειοποιείσαι. Ποιητές που με έχουν επηρεάσει πιο πολύ από όλους, όχι σ' αυτό, αλλά σε άλλα βιβλία μου, είναι ο Νικόλαος Κάλας, ένας έλληνας υπερρεαλιστής, και ο Οκτάβιο Παζ, ένας κορυφαίος μεξικανός ποιητής που έχει πάρει το Νόμπελ. Τα βιβλία τους δεν τα αποχωρίζομαι ποτέ. Τα διαβάζω και τα ξαναδιαβάζω συνέχεια και συνεχώς ανακαλύπτω καινούργια πράγματα που με αγγίζουν. Και το λέω προκαταβολικά για να μη με κατηγορήσουν ότι κλέβω στίχους από τον Κάλας ή τον Παζ. Καμιά φορά όμως συμβαίνει κι αυτό. Να σου βγει ένας στίχος, προσέξτε, ο οποίος είναι κάποιου άλλου ποιητή. Οπότε αυτό ή το 'κλεψες και το οικειοποιήθηκες σαν να ήταν δικό σου είτε σου βγήκε χωρίς να το καταλάβεις.

Νάγια Ξαρχά (μαθήτρια): Μας είπατε ότι έχετε ζήσει πολλά χρόνια στην Αμερική. Τι γνώμη έχετε για τους περιθωριακούς ποιητές, όπως ο Άλεν Γκίνζμπεργκ ή ο Τσαρλς Μπουκόφσκι; Πιστεύετε ότι έχετε κάποια σχέση μαζί τους;

Ντίνος Σιώτης: Δεν είναι περιθωριακοί ποιητές, όπως το βλέπω εγώ. Τον Γκίνζμπεργκ τον συνάντησα πρώτη φορά το 1980, όχι, το 1976, στο Μπόλντερ του Κολοράντο. Με επηρέασε. Τον θεωρώ σπουδαίο ποιητή. Ταραχοποιό, ανατροπέα, έφερε πολύ κόσμο στην πολιτική της

ποίησης και στην ποίηση της πολιτικής. Είναι αυτός που είπε το σπουδαίο: «There is no poetry in money and there is no money in poetry». Ο Μπουκόφσκι...

Στάθης Κουτσούνης: Πεζογράφος κυρίως.

Ντίνος Σιώτης: Πεζογράφος κυρίως, αλλά έχει γράψει χιλιάδες ποιήματα, τα οποία εκδίδονται σιγά σιγά και πουλάνε σαν τρελά. Ο εκδότης του έχει κιβώτια ολόκληρα...

Στάθης Κουτσούνης: Ποιήματα που μπορούν να διαβαστούν και ως πεζά.

Ντίνος Σιώτης: Ναι, συνήθως ως πεζά διαβάζονται. Πολύ καλός ποιητής ο Μπουκόφσκι, έχει ωραίες εικόνες, είναι κι αυτός κυρίως ποιητής της καθημερινότητας, αλλά μ' επηρέασε λιγότερο. Ο Γκίνζμπεργκ, φυσικά, θεωρείται ο κορυφαίος των μπίτνικ και τα βιβλία του εξακολουθούν να πουλάνε σε όλο τον κόσμο, και στην Ευρώπη πάρα πολύ, ειδικά στη Γερμανία, την Ιταλία και τη Γαλλία. Με έχει επηρεάσει πάρα πολύ, σε παλαιότερα ποιήματά μου. Έχω ένα ποίημα κι εγώ που λέγεται «Αμερική», όπως ο Γκίνζμπεργκ (και ο Φερλινγκέτι), άμα το διαβάσει κάποιος θα νομίζει ότι το έχει γράψει ο Γκίνζμπεργκ, αλλά ήμουνα πολύ νέος και συγκυρώνονται αυτές οι αμαρτίες, άλλωστε δεν το έχω δημοσιεύσει πουθενά, μόνο σε μια μπροσούρα κυκλοφόρησε. Το θέμα των beat εξακολουθεί και σήμερα να συγκινεί πάρα πολύ κόσμο και ειδικά τους νέους. Στην Αμερική το Ουρλιαχτό συνεχίζει να κάνει τρελές πωλήσεις, διότι είναι μια κραυγή αγωνίας ενάντια σε πάρα πολλά πράγματα που καταπιέζουν τη νεολαία και τον κόσμο. Είναι κατά του συντηρητισμού, κατά της κατανάλωσης κατά του «άρτος και θεάματα». Όταν πήγα στην Αμερική, το '71, είχαν ξεθυμάνει πια οι beat. Ήταν στα τελευταία τους, αλλά τους έχω ζήσει από κοντά. Τον Γκίνζμπεργκ, τον Φερλινγκέτι, τον Χάρολντ Νορς, τον Τζακ Μισλίν, τον Γκρέγκορι Κόρσο και πάρα πολλούς άλλους που ζούσαν στο Σαν Φρανσίσκο. Ήμουνα μέλος της παρέας τους κατά κάποιο τρόπο, ο νεότερος, γιατί αυτοί ήταν πολύ πιο μεγάλοι από μένα. Τους θεωρώ ευεργέτες μου και «πνευματικούς χορηγούς» μου, αλλά δεν είμαι ποιητής που μένει, που κολλάει κάπου. Μ' αρέσει να εξελίσσομαι, να πηγαίνω πάρα πέρα, να μη βρίσκω μια μανιέρα και να μένω σ' αυτήν, δεν μου αρέσει να γράφω ποιήματα στο ίδιο στίλ, στα ίδια μοτίβα, στα ίδια θέματα. Τώρα είμαι σε κάποια φάση μεταξύ όλων αυτών που είπατε: υπερρεαλισμός, μπίτνικ, αφηγηματικότητα, πολιτική, με έναν κοινό παρονομαστή, την οργή. Είμαι εξοργισμένος με όσα γίνονται γύρω μας.

Δάφνη Κόλλια (μαθήτρια): Στο βιβλίο σας *Ποιήματα πυρκαγιάς* υπάρχει μια έντονη κριτική, που φτάνει μέχρι την ειρωνεία και το σαρκασμό, απέναντι στους πολιτικούς γενικότερα και ειδικότερα στην κυβέρνηση. Μάλιστα, δε σας κρύβω ότι η συχνότητα της αναφοράς αυτής προσωπικά με κούρασε κάπως. Θεωρείτε ότι οι πολιτικοί και η κυβέρνηση είναι υπεύθυνοι για τις πυρκαγιές; Και γιατί είναι τόσο εκτεταμένη η αναφορά σ' αυτό το θέμα; Μήπως η έντονη πολιτικοποίησή σας περνάει και στην ποίησή σας;

Ντίνος Σιώτης: Πρέπει να περνάει, αλλιώς δε θα είμαστε ενεργοί πολίτες. Κοπάξτε, δε φταίει μόνο η κυβέρνηση. Η κυβέρνηση μπορεί να έχει τον πρωτεύοντα ρόλο, διότι δεν έσβησε τις πυρκαγιές. Οι αιτίες όμως είναι πάρα πολλές, είναι η κερδοσκοπία, η αδιαφορία, η ατιμωρησία, οι οικοπεδοφάγοι... Φταίει όλα τα κόμματα. Γενικά είμαι υπέρ

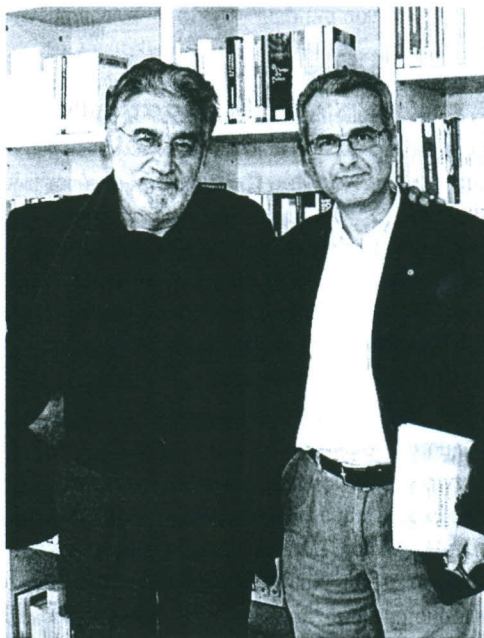
της πολιτικής και κατά των πολιτικών. Η πολιτική είναι αναγκαία, αλλά τα κόμματα σήμερα στην Ελλάδα ως έχουν, επειδή είναι θεσμοί, νομίζω ότι πρέπει να αυτοκαταργηθούν και να δημιουργηθούν καινούργια κόμματα. Μιλώ για όλα τα κόμματα, και τα αριστερά και τα δεξιά και τα κεντρώα. Ναι, είναι έντονη η κριτική μου, διότι δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί δε σβήνουν τις φωτιές. Δε φτάνανε τα μέσα; Δεν είκανε προβλέψει; Φταίει και η τοπική αυτοδιοίκηση, όλοι οι δήμοι έχουν τεράστια κεφάλαια για την αντιμετώπιση των πυρκαγιών, αλλά τα διαθέτουν αλλού. Αυτό με έκανε να είμαι εξοργισμένος κατά της εξουσίας, γιατί και ο δήμαρχος και ο νομάρχης και ο έπαρχος και ο υπουργός είναι μια εξουσία. Οπότε, στρέφομαι κατά της ανικανότητας μιας κυβέρνησης και της εξουσίας γενικά να διαχειριστεί μια τεράστια κρίση για την Ελλάδα. Και χαιρόμαι που βγαίνει αυτή η οργή.

Στάθης Κουτσούνης: Σας το είπα από την αρχή, ο Σιώτης δεν είναι ο άνθρωπος που θα καθίσει στο γραφείο του και θα χαϊδέψει αυτιά. Είναι βαθιά πολιτικοποιημένος—άλλο πράγμα είναι η κομματικοποίηση— και αυτή η πολιτικοποίησή του εκδηλώνεται με οργή και στην ποίησή του.

Δάφνη Κόλλια (μαθήτρια): Το τελευταίο διάστημα παρατηρείται από πολίτες και ανεξάρτητους φορείς, αλλά και από τα blogs, μια συνεχώς αυξανόμενη διαμαρτυρία για την καταστροφή του περιβάλλοντος. Πιστεύετε ότι, σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από τη διαφθορά σε όλα τα επίπεδα, τέτοιου είδους ενέργειες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μια σχετική ευαισθητοποίηση; Ποιος είναι ο ρόλος της ποίησης σε αυτές τις περιπτώσεις;

Ντίνος Σιώτης: Θα μπορούσαν, και ήδη νομίζω ότι υπάρχουν ορισμένα αποτελέσματα. Οι ευαισθητοποιημένοι με το περιβάλλον μπορούν να ασκήσουν πίεση σ' αυτούς που παίρνουν τις αποφάσεις. Επομένως, οι οικολόγοι, οι περιβαλλοντολόγοι, οι πράσινοι, οποιοσδήποτε έχουν συναίσθηση της ευθύνης απέναντι στη φύση και οργανώνονται κάπου, στα blogs,

στις νεολαίες, στα σχολεία, οπουδήποτε, και κάνουν ομάδες και κοινωνικούς φορείς, αν μπορέσουν και ασκήσουν πίεση, θα υπάρξει κάποιο αποτέλεσμα. Καταρχήν, θα διευρυνθεί ο ορίζοντας της ευαισθησίας. Επομένως, πιο πολλοί άνθρωποι θα συμμετέχουν σε πράξεις όπως είναι οι δενδροφυτεύσεις, οι διαμαρτυρίες, η σπατάλη λιγότερου νερού, γενικά σε θέματα που έχουν να κάνουν με το κλίμα, το περιβάλλον, τα δάση, το πράσινο. Ο ρόλος της ποίησης είναι πολύ μικρός βέβαια. Ο ποιητής το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να γράφει ποιήματα. Και αν έχει τον τρόπο, να τα διαβάζει κάπου, να πηγαίνει σε συγκεντρώσεις, σε συνελεύσεις μαθητών, σε γήπεδα, σε μπαρ, σε καφενεα... Θα μου πείτε τώρα, ο ποιητής μπορεί να φέρει κάποια αλλαγή; Δεν μπορεί βέβαια. Εκείνος που μπορεί να φέρει την αλλαγή είναι αυτός που διαβάζει το ποίημα και ευαισθητοποιείται. Επομένως, το αντικείμενο αυτής της ποίησης, θα είναι να ευαισθητοποιεί αναγνώστες. Να τους κάνει να σκεφτούνε, αυτούς που δεν είχαν σκεφτεί το περιβάλλον, και κάπως να τους ταρακουνήσει, να τους συγκλονίσει και να γίνουν κι αυτοί, όχι ενεργοί ποιητές, άλλα ενεργοί πολίτες. Με αποτέλεσμα, όπως είπαμε και πριν, το φάσμα της ευαισθησίας να διευρύνεται και να υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή και επομένως μεγαλύτερη πίεση προς την εξουσία. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, κατά τη γνώμη μου, δεν κάνει τίποτα για το περιβάλλον. Και το παρανοϊκό ποιο είναι; Λέγεται Υπουργείο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, δηλαδή δυο →

Ο Ντίνος Σιώτης και ο Στάθης Κουτσούνης

→ συγκρουόμενες έννοιες, δυο τομείς που αντιπαλεύουν ο ένας τον άλλον, αφού η χωροταξία δε σέβεται το περιβάλλον, ανήκουν στο ίδιο υπουργείο.

Κωνσταντίνα Σαντακά (μαθήτρια): Είπατε ότι δε βρεθήκατε σε κανένα μέρος πυρκαγιάς, αλλά τις παρακολουθήσατε, όπως κι εμείς, από την τηλεόραση. Μπορεί να γίνει πηγή έμπνευσης ένα γεγονός το οποίο δεν το βιώνετε άμεσα αλλά με τρόπο διαμεσολαβητικό;

Ντίνος Σιώτης: Ναι, μπορεί. Έχουνε γραφτεί τα ωραιότερα αντιπολεμικά ποιήματα από ανθρώπους που δεν έχουν πιάσει τουφέκι και δεν έχουν μυρίσει μπαρουτί. Έχουνε γραφτεί σπουδαία μυθιστορήματα για θέματα με τα οποία ο μυθιστοριογράφος δεν είχε καμιά προσωπική εμπειρία ή ανάμειξη. Ο ιός σε βρίσκει όπου κι αν είσαι. Αρκεί να τον καλέσεις και να τον υποδεχτείς. Είπα και πριν ότι τα ΜΜΕ, εφημερίδες, περιοδικά, ραδιόφωνο, τηλεόραση, διαμορφώνουνε πάρα πολλά πράγματα, και την κοινή γνώμη βέβαια. Για μένα αποτελούν πηγή έμπνευσης. Απ' όσα λένε κάτι θα μου τραβήξει την προσοχή. Κι αυτό το κάτι μπορεί να γίνει ποίημα. Οπότε, για να γράψεις για ένα θέμα δε χρειάζεται να είσαι άμεσα εμπλεκόμενος. Καμιά φορά μάλιστα υπάρχουν και φαινόμενα στα οποία είσαι άμεσα εμπλεκόμενος, αλλά δε σε συγκινούν καθόλου και δε γράφεις τίποτα.

Ειρήνη Αναπλιώτη (μαθήτρια): Ποια είναι η άποψή σας για τη σύγχρονη ποίηση στην Ελλάδα;

Ντίνος Σιώτης: Βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση και είναι σε καλό δρόμο. Οι ποιητές σήμερα, και οι πρωτοεμφανιζόμενοι και οι παλαιότεροι, είναι ενεργοί ποιητές, με την έννοια ότι εμπνέονται από διάφορα πράγματα και γράφουνε ποιήματα που μπορεί να είναι σουρεαλιστικά, μοντερνιστικά, γλωσσοκεντρικά, μεταφυσικά, ερωτικά, οτιδήποτε, αλλά είναι καλά ποιήματα. Έχουμε πάρα πολύ καλούς ποιητές και αυτό το λέω διότι διαβάζω πολλή ποίηση, ελληνική και ξένη. Επειδή διαβάζω πάρα πολλά περιοδικά και μπαίνω συχνά στο διαδίκτυο, παρακολουθώ ποιητικά ρεύματα, τάσεις, ποιητικά περιοδικά, και μπορώ και κάνω συγκρίσεις, προσπαθώντας να είμαι αντικειμενικός. Αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα έχουμε πολύ καλή ποίηση σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όχι σε σχέση με την Αμερική, διότι είμαστε στην Ευρώπη και ας συγκριθούμε μεταξύ μας. Όπως έχει πολύ καλή ποίηση η Πολωνία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Αγγλία, η Ιταλία, αυτά είναι που παρακολουθώ. Η σύγχρονη ελληνική ποίηση βρίσκεται σε καλό δρόμο, αφού δεν έχουμε μόνο καλούς ποιητές, αλλά και καλά ποιήματα. Διότι καμιά φορά και οι καλοί ποιητές δε γράφουν καλά ποιήματα...

Νάγια Ξαρχά (μαθήτρια): Στην εποχή μας παρατηρείται ένα οξύμωρο σχήμα. Ενώ ξέρουμε ότι η ποίηση δεν έχει μεγάλη απήχηση, υπάρχει υπερπληθώρα βιβλίων. Αυτό πιστεύετε ότι κάνει καλό ή κακό στην ποίηση;

Ντίνος Σιώτης: Κοίταξε, εξαρτάται πώς το βλέπει κανείς. Είναι και καλό και κακό. Βασικά καλό είναι, δεν είναι κακό να γράφει κανείς ποιήματα, έτσι; Καλύτερα να γράφουμε ποιήματα παρά να κάνουμε άλλα πράγματα, που είναι επικίνδυνα για την υγεία μας, για τη σχέση μας με άλλους, για την κοινωνία... Τώρα, απ' τα ποιήματα που κυκλοφορούνε, είναι αλήθεια ότι πάρα πολλά, ένα μεγάλο ποσοστό, 60 ίσως και 70%...

Στάθης Κουτσούνης: Ίσως και παραπάνω...

Ντίνος Σιώτης: ...μπορεί να μην είναι καλά. Πολλοί λένε ότι καλύτερα να μην έβγαιναν, τζάμπα το χαρτί... Δεν ξέρεις τι θα προκύψει όμως από ένα βιβλίο που βγαίνει. Εγώ νομίζω ότι όταν ένας ποιητής βγάλει

ένα βιβλίο, ανεξάρτητα πώς το βγάζει, αν το έβγαλε ένας μεγάλος εκδοτικός οίκος ή έβαλε ο ίδιος τα χρήματα, ένα βιβλίο απ' τη στιγμή που κυκλοφόρησε είναι σαν ένα πετραδάκι που το πετάς στη μέση του ωκεανού και περιμένεις ο κυματισμός της πέτρας αυτής να φτάσει σε μια ακτή, είτε στην Αμερική είτε στην Ευρώπη. Αλλά για να φτάσει ο κυματισμός αυτός απ' τη μέση του ωκεανού σε μια ακτή, πρέπει να γίνουν πολλά πράγματα. Εκτός δηλαδή του ότι το βιβλίο πρέπει να είναι καλό, πρέπει να κάνει κόπο ο ίδιος ο ποιητής, ο ίδιος ο εκδότης, ο κριτικός, να γίνει ένα είδος μάρκετινγκ, να παίξουν τα ΜΜΕ ένα ρόλο. Εδώ χρειάζεται και ο ενεργός ρόλος του αναγνώστη. Δηλαδή, μπαίνεις σε ένα βιβλιοπωλείο και κοιτάς 15 βιβλία. Θα πιάσεις τρία, ας πούμε. Για να αγοράσεις κάποιο ή θα ξέρεις για το βιβλίο και τον ποιητή ή θα το ξεφυλλίσεις και θα δεις τα ποιήματα που σου αρέσουν.

Στάθης Κουτσούνης: Εγώ νομίζω ότι το να βγαίνουν πολλά βιβλία δεν είναι καθόλου κακό για τους ποιητές. Είναι όμως κακό για τα δέντρα και ίσως και για την ποίηση, αν δεν υπάρχει μία συνειδητή αντίληψη του πράγματος. Ακόμη κι ο κριτικός, μια και μίλησες για τον διαμεσολαβητικό ρόλο της κριτικής, μπορεί να σαστίζει μπροστά σ' αυτή την πληθώρα και να μην μπορεί να διαλέξει. Και πολλές φορές μαζί με τα ξερά καίγονται και τα κλωρά. Επομένως, για την ποίηση μπορεί να μην είναι πολύ καλό αυτό. Για τον γράφοντα όμως είναι σίγουρα καλό. Ο Βασίλης Βασιλικός είχε πει: καλύτερα στον τυπογράφο παρά στον ψυχαναλυτή. Πάντως, δε θεωρώ ότι δεν υπάρχει λόγος να εκδοθεί ένα βιβλίο που στα 20-25 περιέχει 3-4 πολύ καλά ποιήματα.

Αλλά υπάρχουν και βιβλία που δε λένε απολύτως τίποτα.

Ντίνος Σιώτης: Σωστά, συμφωνώ μαζί σου.

Νάντια Ξαρχά (μαθήτρια): Πώς προσλαμβάνετε τις κριτικές, καλές ή κακές, που σας κάνουν;

Ντίνος Σιώτης: Κακές κριτικές δυστυχώς δεν έχω πάρει. Ίσως από ευγένεια οι κριτικοί ασχολούνται μαζί σου όταν έχουν κάτι καλό να πουν. Όταν δεν έχουν κάτι καλό να πουν, δεν ασχολούνται. Ίσως αυτό δεν είναι καλό. Δε θα έλεγα πάντως ότι με τον τρόπο που γράφω παίζεις κάποιο ρόλο η κριτική που μου γίνεται.

Ειρήνη Αναπλιώτη (μαθήτρια): Παρότι η ποίηση είναι η κορωνίδα των τεχνών, η κοινωνία αντιμετωπίζει με αναξιοπιστία τους ποιητές, τους οποίους πολλές φορές θεωρεί γραφικούς. Γιατί υπάρχουν, σε σχέση τουλάχιστον με την πεζογραφία, τόσες πολλές αντιστάσεις και επιφυλάξεις απέναντι στην ποίηση; Και αν η ποίηση δε διαβάζεται, γιατί τότε κάποιος να γράφει;

Ντίνος Σιώτης: Γράφεις ανεξάρτητα απ' το αν διαβάζεις ή όχι. Το κριτήριο δεν είναι ποιος θα σε διαβάσει, αλλά το τι γράφεις εσύ. Τώρα, αν τύχει και σε διαβάσει κάποιος, ακόμα καλύτερα. Το αν η ποίηση διαβάζεται ή όχι είναι κάτι συζητήσιμο. Γιατί μπορεί να μην έχουν μεγάλες κυκλοφορίες τα ποιητικά βιβλία, εκτός απ' την Κική Δημουλά και ίσως δυο τρεις ακόμη ποιητές, αλλά υπάρχει ενδιαφέρον για την ποίηση.

Στάθης Κουτσούνης: Έχει φανατικό κοινό η ποίηση. Μικρό αλλά φανατικό.

Ντίνος Σιώτης: Ακριβώς. Θα σας πω ένα παράδειγμα. Πριν ενάμιση χρόνο κάναμε μια εκδήλωση στο Μουσείο Μπενάκη, όπου διάβασαν κάπου 40 με 50 ποιητές, ανάμεσά τους και ο κύριος Κουτσούνης. Χωρίς σχεδόν καθόλου διαφήμιση, είχε γεμίσει το αμφιθέατρο, είχε ακόμη και όρθιους, οι οποίοι ήρθαν να ακούσουν ποίηση. Πώς εξηγείται αυτό; Υπάρχει ενδιαφέρον. Απλώς τα ΜΜΕ δεν προβάλλουν την ποίηση. Η ποίηση δε διαφημίζεται, αφού δε φέρνει λεφτά. Αντιθέτως προ-

**Γράφεις ανεξάρτητα
απ' το αν διαβάζεις ή όχι.
Το κριτήριο δεν είναι ποιος
θα σε διαβάσει, αλλά
το τι γράφεις εσύ.
Τώρα, αν τύχει και
σε διαβάσει κάποιος,
ακόμα καλύτερα**

βάλλεται η πεζογραφία, τα μυθιστορήματα που πουλάνε.

Στάθης Κουτσούνης: Πράγματι, αν πάτε σε βραδιές ποίησης θα δείτε πως οι αίθουσες είναι όντως γεμάτες. Βέβαια, είναι τα ίδια άτομα πάνω κάτω. Είναι μικρό το κοινό, αλλά όσοι ασχολούνται με την ποίηση ασχολούνται περισσότερο σοβαρά απ' αυτούς που ασχολούνται με την πεζογραφία. Είναι σαφώς πιο συνειδητοποιημένοι αναγνώστες.

Ντίνος Σιώτης: Είναι φανατικό το κοινό της ποίησης, όπως είπατε.

Στάθης Κουτσούνης: Ναι, έτσι νομίζω. Αλλά, όπως λέγαμε πριν για την υπερπληθώρα έκδοσης βιβλίων, υπάρχει πολλές φορές και υπερπληθώρα εκδηλώσεων. Δηλαδή, την ίδια μέρα μπορεί να γίνονται 3 με 4 εκδηλώσεις.

Ντίνο, να σου κάνω κι εγώ μια ερώτηση. Υπάρχουν δύο αντιλήψεις για το πώς μπορεί να λειτουργήσει ένα λογοτεχνικό περιοδικό. Η μία στέκεται στην ασφάλεια των γνωστών ονομάτων, των καταξιωμένων στο χώρο της λογοτεχνίας, όπου το περιοδικό δε θα διακινδυνεύσει απολύτως τίποτα και θα έχει πιθανόν και μια αγοραστική ανταπόκριση. Και η άλλη αντίληψη είναι εκείνη που λέει ότι ένα περιοδικό δε χρειάζεται να προβάλλει μόνο τα γνωστά και τα καθιερωμένα ονόματα, αλλά να φέρνει και να παρουσιάζει νέα ρεύματα, νέες τάσεις, νέα λογοτεχνικά είδη, οπωσδήποτε νέα πρόσωπα, ρισκάροντας πιθανόν την απήχηση που θα έχει στο ούτως ή άλλως μειωμένο κοινό που αγοράζει λογοτεχνικά περιοδικά. Οφείλει δηλαδή να διακινδυνεύει, ακόμη και αν κάνει λάθος, με την προοπτική ότι μπορεί μέσα από τις σελίδες του κάποια στιγμή να αναδειχθεί ένα σημαντικό πρόσωπο που τώρα είναι άσημο και άγνωστο. Και σου αναφέρω την περίπτωση του *Πάλι*, για παράδειγμα, που στην εποχή του πρόβαλε ανθρώπους που τότε δεν είχαν τη φήμη που απέκτησαν στη συνέχεια. Εσύ, ως εκδότης περιοδικών, τι πιστεύεις;

Ντίνος Σιώτης: Όλα τα περιοδικά που έχω βγάλει εγώ ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία. Έχουμε παρουσιάσει πάρα πολλά νέα ονόματα και το κριτήριό μας για να δημοσιεύσουμε κάτι δεν είναι ποιος το έγραψε, αλλά το ίδιο το κείμενο, αν έχει κάποια λογοτεχνική αξία, κάποια απήχηση, αν μας λέει κάτι εμάς και μας αγγίζει και θέλουμε να το μοιραστούμε. Δεν κάνουμε υποχωρήσεις. Μπορώ να σας πω ότι έχω απορρίψει ποιήματα γνωστών ποιητών που δεν μου άρεσαν. Πρώτον, δε θέλω να εκθέσω τον ίδιο τον ποιητή με ένα κακό, κατά την κρίση μου, ποίημά του. Δεύτερον, θα προτιμήσω στη θέση ενός κακού ποιήματος ενός καλού ποιητή να δημοσιεύσω ένα καλό ποίημα, κατά τη γνώμη μου, ενός άγνωστου ποιητή. Γενικά η ιστορία των περιοδικών που έχω εκδώσει, τουλάχιστον στα ελληνικά, δείχνει ότι προσπαθούμε να φέρνουμε κάτι καινούργιο στο χώρο της λογοτεχνίας.

Νάγια Ξαρχά (μαθήτρια): Να κάνω μια εκτός θέματος ερώτηση; Πώς κρίνετε τα γεγονότα που γίνονται στην Αθήνα την τελευταία εβδομάδα; Κατά πόσο μπορεί η δολοφονία ενός παιδιού, που έχει συγκλονίσει μια ολόκληρη κοινωνία, να συγκλονίσει και έναν ποιητή, ώστε να γράψει ένα ποίημα;

Ντίνος Σιώτης: Έχω γράψει πολλά ποιήματα για την περίπτωση αυτή και έχω σήμερα μαζί μου ένα βιβλίο που θα πάει σε έναν εκδότη, λέγεται *Μαύρο χρήμα*, και το μισό είναι γραμμένο μετά το Σάββατο της δολοφονίας του 15χρονου μαθητή. Αλλά επειδή είστε πολύ κοντά στην ηλικία του δολοφονημένου Αλέξη θα ήθελα να κλείσουμε με ένα ποίημα.

Στάθης Κουτσούνης: Αυτό είναι το καλύτερο.

Ντίνος Σιώτης: Λέγεται «Κύριε» και γράφτηκε στην Αθήνα, στις 13 Δεκεμβρίου 2008, μια εβδομάδα μετά τη δολοφονία:

ΚΥΡΙΕ

Από πεδία μάχης σου γράφω Κύριε
έχοντας τις αμφιβολίες μου για τις
προθέσεις σου όταν λέω πεδία δεν

εννώ γνώνια Μαραθώνος και
Πλαταιών αλλά Τζαβέλα και
Μεσολογγίου όπου ένα 15χρονο

παιδί άφησε την τελευταία του
πνοή ένα βράδυ ενός Σαββάτου
ανήμερα του Αγίου Νικολάου σου

γράφω γιατί εξαφανίστηκες Κύριε
γιατί άφησες απροστάτευτο ένα ά-
γουρο αγόρι καταμεσής του δρόμου

στο έλεος ενός φοβικού & άχρηστου
δημόσιου υπαλλήλου που παρίστανε
τον μπάτσο έκτοτε Κύριε δεν είναι ν'

απορεί κανείς γιατί θάμπωσε ο ήλιος
γιατί σεληνιασθηκε η νύχτα γιατί πήραν
φωτιά οι φωτιές στα πεζοδρόμια γιατί

αναστήθηκαν οι εξεγέρσεις των νέων
& την άλλη μέρα οι ειδήσεις έβλεπαν
τηλεόραση ενώ ο υπουργός έβρεχε με

υποκρισία τα δάκρυά του Κύριέ μου
σου γράφω βουτηγμένος στα χρέη του
εγωισμού της ανυποληψίας στα χρέη

μιας ανήλιαγης συμφοράς που μας
έπληξε κι εσύ Κύριε κάθεσαι εκεί ψηλά
(μα πόσο ψηλά πια;) και δε λες δυο λόγια

παρηγοριάς στη μάνα του παιδιού δεν
μαλώνεις τον πρωθυπουργό δεν περι-
φρουρείς τα δικαιώματα των άοπλων

Κυριέ μου έχουν εκμηδενιστεί οι προσ-
πάθειες για αναπέρωση του ηθικού το
τσιμέντο σπάει το κεφάλι του να θυμηθεί

πώς την λένε αυτή την κληρονομική
ασθένεια που πλήττει τη χώρα πώς τους
λένε αυτούς που εξασκούν την τέχνη της

πολιτικής που έστειλε χιλιάδες μικρές
καθημερινότητες στο βάραθρο Κύριε
το δράμα παίζεται στα οδοφράγματα

η τραγωδία στο κέντρο της ματωμένης
πόλης η αξιοπρέπεια δε βλέπει Κύριε
μήπως στέκομαι μπροστά σε ασύμματο

καθρέφτη μήπως είμαι σακάτης και δεν
το ξέρω μήπως θα 'πρεπε να τα μαζεύω
Κυριέ και να πάω σε άλλη πατρίδα;

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Η συζήτηση πραγματοποιήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2008 στο Λύκειο της Σχολής Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου. Με αφορμή τις καταστροφικές πυρκαγιές του 2007 στην Ηλεία, μαθήτριες της Γ' Λυκείου, με ενδιαφέρον τόσο για τη λογοτεχνία όσο και για την οικολογία, ανέγνωσαν, με τη συνεργασία του ποιητή και φιλολόγου Στάθης Κουτσούνη, Διευθυντή του Λυκείου της Σχολής, την ποιητική συλλογή Ποιήματα πυρκαγιάς του Ντίνου Σιώτη. Εν συνεχεία, προσεγγί-

ζοντας κριτικά το βιβλίο, ανίκνευσαν με τη συμβολή του καθηγητή τους τις βασικές συνισταμένες της ποίησης και της ποιητικής του Σιώτη και, τέλος, προσκάλεσαν τον ποιητή στο Σχολείο, προκειμένου να συζητήσουν μαζί του για το βιβλίο και γενικά για την ποίηση. Η απομαγνητοφώνηση της ηχογραφημένης συζήτησης έγινε από την Έφη Αλεξανδρή και η επιμέλεια του κειμένου από τον Στάθης Κουτσούνη.